

LUNDS UNIVERSITET
Sociologiska institutionen
Uppsats Soc.344 41-60 p
Höstterminen 2001

Att arbeta med integration av barn och ungdomar. - En kvalitativ studie

Författare: Ewa Majgaard
Handledare: Diana Mulinari

INNEHÅLL

<u>1</u>	<u>INLEDNING</u>	1
1.1	<u>SYFTE</u>	1
1.2	<u>DISPOSITION</u>	2
1.3	<u>UNDERSÖKNINGSOMRÅDET</u>	2
<u>2</u>	<u>METOD</u>	3
2.1	<u>ATT SKAPA EN SOCIOLOGISK GRUPP</u>	4
2.1.1	<i>Att intervjua sina vänner</i>	4
2.2	<u>INTERVJUSITUATIONEN</u>	5
<u>3</u>	<u>TEORETISKA TANKEGÅNGAR OCH BEGREPP</u>	6
3.1	<u>INTEGRERING, ASSIMILERING OCH KULTUR</u>	6
3.2	<u>SOCIAL KATEGORISERING</u>	7
3.3	<u>DISTINKTIONEN MELLAN ”VI” OCH ”DE”</u>	8
3.4	<u>MULTIKULTURALISM SOM IDEOLOGI</u>	9
3.5	<u>ETNOCENTRISM</u>	9
3.5.1	<i>kulturellt tillhörighet som ensidig förklaringsmodell</i>	9
3.6	<u>MÅNGFALD; ETT PROBLEM ELLER EN RESURS</u>	10
<u>4</u>	<u>PROJEKTGRUPPEN</u>	10
4.1	<u>ARBETSMATERIAL</u>	11
<u>5</u>	<u>DEN MULTIKULTURELLA SKOLAN</u>	11
5.1	<u>LÄRARE SOM KULTURBÄRARE AV DET SVENSKA</u>	12
<u>6</u>	<u>REFERENSRAMAR OCH VERKLIGHETSUPPFATTNINGAR</u>	13
6.1	<u>HUR DEFINIERAS INTEGRERING AV IP?</u>	13
6.2	<u>TEORETISKA REFERENSRAMAR I PRAKTIKEN</u>	15
6.3	<u>NEGATIVT REPRODUCERANDE BETEENDEMÖNSTER</u>	16
6.4	<u>DE EGNA PERSONLIGA ERFARENHETERNA SOM REFERENSRAMAR</u>	18
6.5	<u>MÅLSÄTTNINGAR</u>	19
<u>7</u>	<u>HINDER FÖR INTEGRERING</u>	20

<u>7.1</u>	<u>NEGATIV SOCIAL KATEGORISERING</u>	22
<u>8</u>	<u>SAMMANFATTNING OCH SLUTORD</u>	23
<u>9</u>	<u>KÄLLFÖRTECKNING</u>	26

1 INLEDNING

Under en relativt kort period har den svenska befolkningens sammansättning påtagligt förändrats. Man räknar med att det i dag i Sverige finns ca 1.5 miljoner människor med ett annat kulturellt ursprung än det etniskt svenska. Sverige har blivit ett mångkulturellt samhälle vilket delvis beror på att allt fler har en utländsk bakgrund, men även på andra förhållanden såsom den snabba globaliseringen med allt vad det innebär. Invandringen och de relativt snabba förändringarna i befolkningsammansättningen har inte skett helt friktionsfritt. På politisk nivå har detta länge uppmärksammat och redan på 60-talet antog FN en konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering och som sedan även den svenska riksdagen antog (Ehn 1982 kap1). Sedan dess har invandrapolitiken stadigt utvecklats och dagens invandrapolitik kan sammanfattas i några viktiga principer. Det finns ett mål om jämlikhet där det ska finnas likvärdiga villkor för hela befolkningen oavsett etnisk bakgrund. Det ska också finnas en respekt för de enskilda individernas identitet och integritet och en valfrihet att bevara och utveckla det egna kulturarvet inom ramen för de grundläggande normer som gäller för det svenska samhället, eller att anta en svensk kulturidentitet. (SOU 1995:55 kap. 7) I denna undersökningen har jag fokuserat på hur en liten grupp människor på micronivå arbetar med att underlätta och förbereda dagens unga människor att leva i en kulturell mångfald.

1.1 SYFTE

Mitt syfte är att försöka urskilja och förstå hur man konkret arbetar med integrering av barn och ungdomar. Jag har också tänkt att försöka klargöra och kritiskt granska de integreringsprocesser som används för att integrera barn och ungdomar i det växande mångkulturella svenska samhället. Det handlar alltså inte bara om att barn från andra kulturer ska lära sig om svensk kultur, utan det är ett ömsesidigt lärande både när det gäller svenska barn och barn från andra kulturer. Jag anser alltså att det har betydelse för hela integreringsprocessen hur de som jobbar med etnisk integrering själva ser på integrering och vad begreppet står för. De som arbetar med integrering är inte värdeneutrala och opartiska. Ingen människa kan vara helt objektiv. Min intention är därför också att försöka klargöra och kritisera de verklighetsperspektiv och referensramar som ligger till grund för de personer som arbetar med integreringsfrågor. Under mina intervjuer har det även framkommit att det finns vissa situationer och förhållanden som negativt kan påverka barnens integrering och som hindrar eller försvårar mina respondenters arbete. Jag kommer även kort att ta upp en del av dessa eftersom jag förstått att de spelar en central roll för hur mina respondenter arbetar med integreringsfrågor. De frågor som jag har koncentrerat mig kring är följande:

Hur beskrivs och definieras integrering av de olika IP? Hur arbetar man för att integrera?

Hur ser referensramarna ut för de som arbetar med integrering och hur påverkar det arbetet med integreringsfrågor? Vilka problem i form av hinder för integration stöter man på i integreringsarbetet?

1.2 DISPOSITION

Först har jag ett metodavsnitt då jag förklarar hur jag gått till väga när jag samlat in mitt undersökningsmaterial. Jag har också en teoridel där jag förklarar de tankegångar och begrepp som legat till grund för min analys. Jag har gjort en kvalitativ studie och har tänkt att presentera mitt insamlade material på två olika sätt. I den första delen av analysen gör jag en mer deskriptiv beskrivning av de institutioner och arbetssätt inom vilka mina respondenter arbetar med barn och integreringsfrågor. Jag har på så sätt försökt att få fram en förståelse och en helhetssyn för den kontext inom vilka respondenterna arbetar. I denna beskrivning har jag dels utgått från mitt intervjumaterial och dels skrivet material både från andra undersökningar och material som jag har fått av mina respondenter. I den andra delen analyserar jag de intervjuer som jag gjort utifrån de frågeställningar som jag presenterat ovan. Jag avslutar med en sammanfattning där jag ser på de slutsatser jag har kunnat dra i min undersökning.

1.3 UNDERSÖKNINGSOMRÅDET

Jag har gjort min undersökning i en medelstor stad i södra Sverige. Om man analyserar området ur ett etniskt perspektiv domineras denna stad av två områden som är geografiskt uppdelade i norr och söder. I den norra delen av staden är den övervägande delen av invånarna etniskt svenska, medan den södra delen domineras av människor med andra kulturella och etniska bakgrunder. Adolfsbergsskolan som jag kallar den ligger mitt i det invandrartäta området, och så gör även den projektgrupp som jag också tittat närmare på.

Adolfsbergsskolan är en grundskolan (1-9) med ca 500 elever. I de lägre årskurserna, är där 100% invandrarbarn, medan högstadiet består av ca 98% invandrare. Det finns många elever med bakgrund från olika delar av mellanöstern och även ett stort antal före detta jugoslaver. Många av barnen är födda i Sverige, men den största delen kom när de var 3 till 4 år. I högstadiet finns det ca 20 elever i varje klass. Denna skola har 6 miljoner extra i sin budget på grund av att invandrantalet är

så högt. Tack vare dessa extra resurser har skolan möjlighet att arbeta efter elevernas speciella behov. Det finns till exempel smågrupper för elever med olika svårigheter. En av mina respondenter nämner som exempel en pojke från Afrika som aldrig hade gått i skolan i sitt hemland och som började högstadiet här i Sverige. Där finns också förberedelseklasser för nykomna invandrare där de får extra undervisning i det svenska språket.

Mitt andra undersökningsområde är en projektgrupp som startats av kommunens utvecklingsnämnd. Utvecklingsnämnden ansvarighetsområde är bland annat att jobba med integrationsfrågor. Detta projekt kom till år 2000 och håller på till 2002. Då kommer en utvärdering att ske och man kommer att ta ställning till om projektet kommer att få fortsätta sin verksamhet. Detta projekt har som uppgift att jobba med integreringsfrågor ur barns perspektiv. Barnen och deras närmiljö är i fokus. Man arbetar med alla instanser som rör barnen. Både fritidsverksamhet, barnomsorg och grundskolan, och även skolpersonal och föräldrar. Projektet är tänkt som en extra resurs för de institutioner kring barnen som behöver hjälp i kulturella frågor, och även att hjälpa till med konfliktlösning och dylikt som kan uppkomma kring etnicitet och kultur. Projektet kan aldrig gå in och lösa konflikter eller hålla kurser på eget bevåg, utan de måste alltid bli inbjudna av någon skola, förskola eller fritidsverksamhet.

2 METOD

Jag har valt att på ett djupare plan försöka förstå, exemplifiera och förklara vissa fenomen i samhället och mitt syfte är därför inte att försöka generalisera eller förklara stora orsakssammanhang. På dessa grunder anser jag att den kvalitativa undersökningsmetoden bäst passar mina syften. (Trost 1998 s.16) Det är också viktigt att påpeka att de eventuella resultat som framkommer här inte är något som är representativt för en hel befolkning, utan detta är endast ett smak på hur det kan vara och är i den situation jag har valt att undersöka. Vad som också är viktigt att understryka är att jag bara har fått lärarnas infallsvinkel i skolans värld. Jag har inte intervjuat några elever och måste därför lita till lärarnas perspektiv mellan förhållandet lärare och elever. Det är hur lärarna uppfattar situationen som är i fokus. Detta gäller även för projektgruppen och barnen som omfattas av dessa projekt.

2.1 ATT SKAPA EN SOCIOLOGISK GRUPP

Den sociologiska grupp som jag skapat har det gemensamt att de alla på olika sätt arbetar med etnisk integrering av barn och ungdomar. De består av två personer från projektgruppen som jag beskrivit ovan. I denna grupp som i sin helhet består av 4 personer är en svensk och tre är invandrare som representerar olika kulturer. Denna projektgrupp som kallar sig själv ett serviceorgan har som uppgift att samarbetar med olika skolor och har som målsättning att stödja och råda föräldrar och skolpersonal, utbilda skolpersonal i kulturella frågor, att genomföra kampanjer och ordna temadagar och även att rycka ut vid akuta etniska konflikter på skolor.

Jag har också intervjuat två lärare som jobbar på en skola (årskurs 1-9).

Alla intervjuerna blev inspelade på band, och alla respondenterna är kvinnor mellan 30 och 50 år. En av kvinnorna jag intervjuade från projektgruppen är svensk. Hon har dock arbetat i mellanöstern i sex år och har stor förståelse för och insikt i den kultur som råder i det område där hon var stationerad. Den andra kvinnan i projektgruppen är från Iran, och har bott i Sverige sen 1984. Bägge två har likartade arbetsuppgifter. Bägge lärarna som jag intervjuat arbetar på högstadiet. Den ena är lärare i svenska och S O- (samhällsvetenskapliga ämnen) och den andra är speciallärare och arbetar i en förberedelseklass. Alla barn som invandrat till Sverige kommer alltid först till en förberedelseklass, där eleven får lära sig svenska och även får en insikt i den svenska kulturen och hur det svenska samhället fungerar.

När jag skapade min sociologiska grupp tog jag för givet att där skulle finnas ett nära samarbete mellan projektgruppen och Adolfsbergsskolan. Anledningen till detta är att Adolfsbergsskolan är den enda skolan i staden som har ett så högt antal elever med annan kulturell bakgrund. Det visade sig att så inte var fallet. Där var nästan inget samarbete över huvud taget.

2.1.1 Att intervju sina vänner

Av de personer jag intervjuat, känner jag personligen två. Jag anser att det finns både positiva och negativa aspekter med att personligen känna personerna som man intervjuar. Det negativa är att jag som forskare kanske har svårt att inta en kritisk hållning till dessa personer för att inte såra deras känslor. Detta har jag försökt att motverka i största möjliga mån genom att informera dessa personer att jag kommer ha en kritisk hållning och att jag gör denna undersökning i egenskap av forskare och inte som privatperson. Båda två menade att dom kan skilja mellan sitt professionella och privata liv och att detta inte kommer ha någon inverkan på vår framtida vänskap. Den positiva aspekten är att

jag fått två naturliga gatekeepers som gett mig ytterligare tillträde till deras arbetsfär och arbetskolleger. De andra personerna jag har intervjuat är således personer som mina gatekeepers har hjälpt mig med. Värt att nämnas är också att alla intervjuer utom en är gjorda på respondenternas arbetsplats. En av dessa är gjord hemma hos intervjupersonen.

2.2 INTERVJUSITUATIONEN

Eftersom jag hade som intention i mitt arbete att titta på den formella arbetssituationen för mina respondenter och försöka få fram arbetsmetoder och integreringsmodeller, men även att gå in på ett mer personligt plan och försöka få fram intervjupersonernas egna åsikter och perspektiv på verkligheten, var det viktigt för mig att intervjusituationen blev så avslappnad som möjligt. Jag ville inte styra själva intervjun för mycket, men samtidigt ville jag koncentrera mig på vissa teman eller områden. (Holme & Solvang 1997 s.99)

Alla (utom en) intervjuerna utvecklades till ett informellt samtal baserat på ömsesidig tillit där bägge parter intog en professionell men samtidigt obesvärad hållning. Jag utarbetade en intervjuguide baserat på de teman eller områden som jag ville få information om, där jag bland annat ställde frågor kring deras arbete, begreppet integrering, normer och värderingar hos IP.

Under själva intervjusituationerna hade jag inga större problem med att få respondenterna att berätta och svara på mina frågor. Det gick faktiskt mycket lättare än vad jag hade föreställt mig. Jag märkte dock senare när jag transkriberade bandupptagningarna, att jag samlat på mig ett väldigt stort material med en hel del ovidkommande information.

Under intervjuerna med de personerna som jag känner sedan tidigare inträffade en intressant sak. När jag satte i gång bandspelaren och började intervjun, intog vi båda automatiskt en mer professionell hållning. Vi var inte längre vänner, utan forskare och intervjuperson.

Alla intervjuerna utom en har varit runt 1½ timme långa. En av intervjuerna varade bara i ca 30 minuter. Det var ganska så stressande att ha så kort tid på sig. Jag fick dock fram en del mycket intressant information, men det var andra saker, främst kvinnans egna referensramar när det gäller integrering som inte ventilerades. Det var också för kort tid för att försöka bygga upp någon sorts tillit och därför kändes den intervjun ganska ytlig. Jag tror dock att hade vi haft andra förutsättningar och mer tid, hade intervjun fått mer substans. Ett annat problem var att vi satt inne i skolans bib-

liotek och människor kom och gick hela tiden. Den begränsade tiden och platsen för intervjun var aspekter som jag inte kunde påverka utan var de villkor som jag var mer eller mindre tvungen att acceptera.

3 TEORETISKA TANKEGÅNGAR OCH BEGREPP

När jag började mitt arbete med denna uppsats, hade jag inga färdiga teorier eller perspektiv som jag utgick ifrån. Mitt arbete har jag lagt upp på så sätt att jag har varvat mitt insamlande av material (intervjuerna) med att läsa in mig på ämnet. På så sätt har jag stött på visa intressanta teoretiska tankegångar under min läsning som jag sen har kunnat ha som utgångspunkt i mitt intervjumaterial. Att tillämpa vissa teorier på mitt intervjumaterial har haft den effekten att det har fått mig att distansera mig ifrån materialet och anta ett mer analytiskt/sociologiskt arbetssätt.

3.1 INTEGRERING, ASSIMILERING OCH KULTUR

Integrering är ett begrepp där själva ordet implicerar att där finns ett början och ett slut, att det finns ett mål som ska ha nåtts och när man har nått det målet, är man integrerad. Vad målet är finns det dock inga klara uppfattningar om. Ordet integration används också på flera olika sätt, och blandas ofta ihop med begreppet assimilering. Enligt forskaren Jose Alberto Diaz (SOU 1996:55 bilaga) begreppsförklaring kan man skilja mellan ackulturering, integrering och assimilering.

När det gäller begreppet ackulturering kan man likna det vid en process, en sekundär socialisation. Denna innebär en inläring av de nya samhällets norm- och värdesystem, en inläring av kulturella och sociala färdigheter, vilket är något som pågår hela livet” (ibid s.74). Integrering har att göra med sociala relationer och socialt samspel. Detta är ett tillstånd: ” *enligt vilket invandrare uppnår ett partiell eller fullständig jämlikhet med infödda individer i termer av deltagande i olika typer av sociala relationer som arbetsliv, boendeförhållande och politiken*” (ibid s.74). Assimilering har att göra med kulturellt inlemmande. ”*När det uppstår ett tillstånd av relativ kulturell likhet mellan invandrare och infödd talar vi om assimilering* (ibid s.74).

Diaz föreslår också att man skiljer på dessa begrepp beroende på vad det är man studerar. När man fokuserar på sociala kontakter, invandrarnas tillgång till vänskaps- och nätverksrelationer med de infödda, inslussning i arbetsmarknaden eller deltagande i politiken är detta integration. men om man

studerar förändringar av identitet, symboler, förändringar av beteende och normer från ursprungssamhället mot invandringssamhället är det en fråga om assimilering.(ibid)

Eftersom min fokus till största delen är koncentrerad kring barn och ungdomars inläring och därmed den sekundära socialisation som sker utanför hemmet (till skillnad från den primära socialisationen som sker i familjesfären) är min definition av begreppet integrering i denna uppsats snarare synonymt med vad Diaz kallar för ackulturering.

Begreppet kultur har också stor betydelse i detta sammanhang. Det finns många olika sätt att se på och förklara fenomenet kultur på. Ehn & Lövgren (1982 s.13) ser på kultur som; ”*gemensamma kunskaper, värderingar, erfarenheter och sammanhållande tankemönster. Medvetandet blir gemensamt bara genom att man kommunicerar, delar ett språk, förstår koder och budskap, ser hela sin omgivning som betydelseladdad på ett sätt som är någorlunda lika för alla — eller åtminstone för flera*”. Med kulturbegreppet som utgångspunkt kan man således bedöma graden av inlemmande i samhället där ackulturering är det första steget i inläringen av en annan kultur och assimilering är ett näst intill totalt uppgående i den dominerande kulturen.

3.2 SOCIAL KATEGORISERING

För att kunna förstå vår komplexa sociala omgivning kategoriserar vi ofta människor och delar in dem i grupper eller kategorier utifrån vissa kriterier. Kategoriseringen hjälper oss att systematisera och förenkla vår omgivning och den hjälper oss även att dra vissa slutsatser om individer eller grupper. Man kan tex. tillhöra gruppen kvinnor, studenter, skåningar eller allihop beroende på vad det är man fokuserar på. Dessa kategoriseringar hjälper oss att hitta vår identitet eller plats i sociala relationer. Det innebär också att vi genom att placera någon i en social kategori eller referensgrupp kan, eller tror att vi kan, dra vissa slutsatser om personen eller gruppen utifrån den generella kunskapen vi har om denna sociala kategori. (Tajfel 1982 s. 5)

När man relaterar denna kategorisering till invandrare står vi inför ett antal problem, eftersom kategorin invandrar är ett svårt och mångtydigt begrepp. Det har försökts att förklaras på olika sätt, men de flesta förklaringsmodeller är antingen för vida eller för snäva.¹ Det intressanta är dock hur detta

¹ Se Sou 1996:55

begrepp eller kategorisering har för inverkan på människor från andra kulturer. Wuokko Knocke menar att *"kategoriseringen invandrare skymmer det faktum att det handlar om människor som är lagligt bosatta invånare i Sverige. Majoriteten tillhör landets bosatta befolkning."* (Knocke 2000 s. 9) Det blir således en stigmatisering och polarisering när man skapar sociala kategorier på etniska grunder och har ett samlingsnamn för alla individer som inte är etniskt svenska. Man inordnar dessa individer till en till synes homogen social kategori vilket omöjliggör alla försök till nyanseringar. Det är också på detta sätt som motsatsparen "vi" och "de" manifesteras och reproduceras.

3.3 DISTINKTIONEN MELLAN "VI" OCH "DE"

"Vi" och "de" kan urskiljas som två skilda grupper med två olika attityder, där "vi" står för förtroende, tillgivenhet, trygghet och samarbetsvilja. De andra står således för motsatsen; misstänksamhet, motvilja och rädsla. I vi-gruppen känner man sig trygg och hemma medan kunskapen om de andra ofta är vag, oförutsägbar och skrämmande. Dessa motsatsförhållanden kompletterar och betingningar också varandra, eftersom man enbart kan tänka på "oss" som grupp genom att tänka på någon annan grupp som "dem". Det finns också ett förhållande av motsättning mellan dessa grupper och det är denna motsättning som man använder sig av när man delar in människor i sociala kategorier, när jag skiljer mellan man och kvinna, och skåning och smålänning. Man behöver alltså den andra gruppen "de" för sin identitet, för att hålla samman "oss" och för sin känslomässiga trygghet. (Bauman 1990 s. 53-62)

I ett samhälle som drastiskt förändras, genom att de gamla invanda levnadsbetingelserna förändras, kan lätt skapa otrygghet hos människor och en oviss och inte längre förutsägbar omgivning kan lätt upplevas som farlig och skrämmande. Norbert Elias har skapat en teori om "de etablerade" och "de utomstående" vilket skulle kunna stå som förklaringsmodell för motsättningar mellan invandrare och "svenskar". Elias menar att: *"En tillströmning av utomstående utgör alltid ett hot mot den etablerade befolkningens levnadssätt, hur oansenlig den objektiva skillnaden mellan nykomlingarna och de gamla invånarna än är. Spänningar som uppstår ur nödvändigheten att bereda nykomlingarna plats och ur de utomståendes behov av att skaffa sig utrymme får båda sidorna att överdriva skillnaden. Obetydliga drag som under andra omständigheter kunde ha passerat obemärkta uppmärksammas nu och framställs som hinder för ett samliv. De bemöts med avsky och används som bevis för att det är nödvändigt att hålla ett strikt avstånd och otänkbart att beblanda sig med varandra. Frukten och fientliga känslor når på båda sidor kokpunkten men de etablerade har på det*

hela taget större möjlighet att handla efter sina fördomar. De kan också åberopa den rätt till området som de har förvärvat redan genom sitt boendes långvarighet... ”(enligt Baumans tolkning 1990s.63f)

3.4 MULTIKULTURALISM SOM IDEOLOGI

Nihad Bunar är doktorand på Växjö universitet och arbetar med forskar kring kulturella frågor. Han anser att; *”Multikulturalismen är en misslyckad vision som allt mer uppfattas som stigmatiserande. Den ses inte längre som en politisk möjlighet”*(Bunar 1999s.26). Problemet är att medan man på politisk nivå diskuterar det positiva med det mångkulturella och utvecklar nya övergripande integrationsprogram, så realiserar detta inte i skolans värld. I skolor med högt antal barn med invandrabakgrund är man mån om att ge barnen det svenska språket och de svenska koderna, medan man i skolor med övervägande etniskt svenska barn inte alls anstränger sig för att ge motsvarande inblick i mångkulturella koder. (Bunar 1999s.6) Det mångkulturella har därför blivit ett begrepp som syftar till att innefatta enbart invandrare. En multikulturell skola är således i praktiken detsamma som en invandrantät skola och ordet multikulturell har därför fått samma stigmatiserande effekt som ordet invandrare.

3.5 ETNOCENTRISM

Ett etnocentriskt sätt att se på kulturella olikheter kan också vara ett problem som hänger ihop med integreringsprocessen. Ett etnocentriskt synsätt på verkligheten innebär att man bedömer andra kulturer utifrån sin egen kultur och en etnocentrisk person är en person som inte kan se möjligheterna eller inte vill uppfatta en kultur på dess egna villkor. (Giddens 1998s.42)

3.5.1 kulturellt tillhörighet som ensidig förklaringsmodell

Sociala orättvisor bortförklaras ofta i termer av kulturella olikheter. Att komma från en annan kultur skulle vara den grundläggande orsaken till alla problem som förknippas med invandrare.(Ålund 1997 s.12) När man ser till barnen är det också lätt att skylla olika problem i skolsituationen på de kulturella olikheterna. En viktig fråga man måste ställa sig är; vilka problem är av utpräglat etniskt slag och vilka kan ges andra förklaringar? Att tex. ett barn betar sig illa i skolan behöver inte nödvändigtvis bero på att hon kommer från en annan kultur. Det kan ha andra orsaker såsom att vara i puberteten, att ha dåliga hemförhållanden eller att vara från en viss sorts samhällsklass. Ett exempel

är att både i Sverige och Iran fortsätter medelklassbarn oftare på högskola än barn från arbetarklassen (Ålund 1997s. 83).

3.6 MÅNGFALD; ETT PROBLEM ELLER EN RESURS

Man kan ha olika perspektiv på hur man ser på invandrare. Ett sätt är teorin om bristtänkandet. Med det här perspektivet definieras individen negativt i termer av vad hon inte är, har eller representerar. Medan det som personen har inte räknas som värdefullt eller som ett hinder. Om man har detta synsätt bygger man integreringsmodeller utifrån antagandet att det är barnet, hennes familj och kultur det är fel på och därför måste ändras. (Bunar 1999 s.44) Det är med andra ord, ”dom” det är fel på och ”vi” ska integrera; anpassa ”dom” (Sander 2001s.15). Om man däremot bekänner sig till teorin om berikningstänkandet ser man existensen av minoriteter och kulturell mångfald som berikande för hela samhället. Denna teorin förutsätter självklart samhällets stöd för invandrades existens. (Bunar 1999 s.44) Detta perspektivet, som ännu inte är särskilt vanlig i Sverige, fokuserar på vad ”dom” har som inte majoritetsbefolkningen har och hur man i samhället på bästa sätt kan utnyttja dessa egenskaper och kunskaper (Sander 2001 s.15).

4 PROJEKTGRUPPEN

Projektgruppens uppdrag är att arbeta med integration och kulturella frågor i samarbete med alla skolor, förskolor och fritidsverksamheter i hela kommunen. Den huvudsakliga uppgiften är att ”bygga broar” mellan etniskt svenskar och människor från andra kulturer. Dels ska de underlätta integrering i skola, förskola och fritidsverksamhet och dels har de som mål att förbereda och motivera alla (både etniskt svenska barn och barn med utländskt ursprung) barn och ungdomar att möta människor från andra kulturer på ett positivt sätt. De arbetar efter klart uppsatta mål vilka inkluderar förebyggande arbete där det främsta syftet är att skapa positiva attityder hos barn, föräldrar och skolpersonal när det gäller ett mångkulturellt samhälle. Ett annat mål är att höja kulturkompetensen hos de involverade grupperna. De vill också påverka föräldrarna till ett större engagemang i skolan. Att motverka rasism och främlingsfientlighet är också ett av gruppens uppsatta mål.

Billy Ehn, docent i etnologi, har ett lite annorlunda förslag till en ökning av kulturkompetensen i samhället. Han menar att man för att överbrygga klyftorna mellan svenskar och invandrare inte i första hand ska försöka komma underfund med varandras kultur. Vad som är viktigt är att de olika grupperna interagerar med varandra genom att arbeta för ett gemensamt mål. Genom att bilda en

referensgrupp som inte är baserad på etnicitet utan ett gemensamt måluppfyllande kan man upprätta en sorts ”samlevnadsfrid” eller diplomatisk förbindelse som försvårar fientligheten mellan grupperna. Han anser att man i Sverige hellre borde skapa yttre villkor för samarbete och umgänge än att med upplysning försöka motarbeta främlingsfientlighet. Interaktionen över etniska gränser är ett mer realistiskt mål än förståelsen av värdet i andras särart. (Öberg 1982 kap. 5)

4.1 ARBETSMATERIAL.

Projektgruppen har dels utarbetat eget material som de använder i sitt arbete, men det finns också en del färdigt material som de arbetar med beroende på vilket syfte eller mål som den speciella insatsen har. Det finns ett skrivet material som heter MOD (mångfald och dialog) som gruppen arbetar utifrån. MOD skapades i slutet av 70-talet genom ett samarbete mellan Sveriges frikyrkorådsutskott för invandrar- och flyktingfrågor och Frikyrkliga studieförbundet och har som målsättning att motverka och bemöta utslag av främlingsfientlighet och rasism. I dag har MOD Sveriges kristnas råd bakom sig och arbetar för att ge en bred utbildning till lärare inom grundskolan, högstadium och gymnasieskolan. Detta material innefattar olika pedagogiska metoder att möta rasism och främlingsfientlighet och är tänkt som ett diskussionsunderlag i olika kortare kurser, seminarier eller studiecirkel.

Gruppen har själv producerat ett skrivet material, ”En handledning i integration” där man dels vänder sig till personalen kring barnen för att ge denna målgrupp en ökad kunskap om kulturella skillnader och allt vad detta innebär när man kommer till ett nytt land. Där finns också en annan del som riktar sig till ungdomar och tar upp problematiken kring fördomar , attityder respekt, identitet och gängbildning .

Det finns också en video som projektgruppen har utarbetat i samarbete med elever från olika högstudier. Det är tänkt att denna video skall visas på de olika högstadieskolorna i kommunen och användas som ett diskussionsunderlag kring frågor som rör kulturella skillnader.

De har även hjälp av en utomstående handledare som stöttar och råder vid behov.

5 DEN MULTIKULTURELLA SKOLAN

Grundskolereformen som genomfördes på 60- och 70-talen hade som syfte att , ”*genom en likvärdig skolgång med lika möjligheter för alla oavsett social bakgrund, förebygga fortsatt snedrekryte-*

ring (eller social reproduktion) och därigenom långsiktigt utjämna skillnader bland olika befolkningsgrupper i samhället.” (Bunar 1999 s.46) Grunden till ett integrerat samhälle skapas till stor del genom skolan. Det kan gälla integrering baserat på klass, kön eller etnicitet. Segregering i skolorna har under den första delen av 1900-talet dominerats av klass och kön medan segregering baserat på etnicitet blivit allt vanligare under den senare delen av århundradet. Det har skapats så kallade invandrarskolor eller multikulturella skolor där andelen elever med utländsk härkomst kan vara näst intill total. Dessa skolor upplevs ofta vara sämre än andra skolor. De är med andra ord lågstatus-skolor med sämre resultat mätt i betyg. (Bunar 1999 kap 3) I skolan är det viktigt att ge de invandrade barnen en bra förutsättning att klara sig i det svenska samhället genom att lära dom de svenska språket och informera om de svenska normerna och värderingarna. Men det är också viktigt att ge de elever som går i skolor med övervägande svenska elever en kulturkompetens baserat på andra kulturers seder och bruk. Detta för att öka förståelsen mellan olika grupper. (ibid)

5.1 LÄRARE SOM KULTURBÄRARE AV DET SVENSKA

De lärarna som jag har intervjuat arbetar under andra förutsättningar än projektgruppen. I teorin är deras huvudsakliga uppgift att ge barnen kunskap i vissa teoretiska ämnen, men det ser lite annorlunda ut i praktiken. Lärarna har fått, och skall, anpassa sin undervisning efter eleverna, och diskussioner kring och information om den svenska kulturen är ett dagligt inslag i mina respondenters undervisning. Detta är naturligt i förberedelseklasserna där man fokuserar just på det svenska språket och den svenska kulturen, men även i svenska och SO-ämnena koncentrerar läraren sig mycket på de kulturella aspekterna. En av lärarna beskriver ganska ingående hur hon konkret försöker informera ungdomarna om det svenska samhället. Hennes ståndpunkt är att det är av yttersta vikt att de lär sig det svenska normsystemet, men även att de får en övergripande förståelse för de skrivna lagar och regler som finns. Läraren anser själv att hon har en öppen och rak relation till sina elever och hon uppmanar dem ofta till att ta upp frågor och konstigheter som de upplever i det svenska samhället så att de i klassrummet kan ventilera dessa. Att ungdomarna själv kommer med frågor anser hon vara väldigt positivt eftersom hon själv har svårt att avgöra vad som är typiskt för den svenska kulturen. Lärarna har heller inga modeller eller arbetsmaterial att arbeta efter när det gäller integrering. De har heller inte utarbetat något eget material, utan utgår efter sina egna referensramar.

6 REFERENSRAMAR OCH VERKLIGHETSUPPFATTNINGAR

Alla människor, men kanske speciellt barn påverkas av de känslöstämningar som finns runt omkring dem. Det är också svårt för personalen som arbetar med barn i olika miljöer att dölja sina egna attityder. Därför anser jag att det är viktigt att försöka fånga mina respondenters attityder och verklighetsuppfattningar för att kunna se vad det egentligen är som mina respondenter förmedlar till barnen och ungdomarna. För barnen är lärarna viktiga personer. Lärarna ses som auktoriteter och där finns även ett maktperspektiv i förhållandet lärare och elev. Det kan vara svårt som elev att vara kritisk mot lärare och andra vuxna auktoriteter i deras närmiljö och det är därför viktigt vilken attityd de vuxna har till barnen och då även barn från andra kulturer. I min analys nedan har jag plockat fram och belyser de referensramar och verklighetsuppfattningar som jag har kunnat urskilja hos mina intervjupersoner. Jag kommer att ta upp hur de ser på begreppet integrering, olika teoretiska grundvärderingar och även de målsättningar som mina respondenter har.

I avsnitt 7 kommer jag även att diskutera kring olika hinder som försvårar integreringen. Jag har dock enbart tagit upp sådana saker som mina respondenter nämnt. Jag kommer även att kort diskutera den negativa sociala kategoriseringen baserad på etnicitet och etnocentrism eftersom det är något som mer eller mindre genomsyrar hela problematiken kring integrering.

6.1 HUR DEFINIERAS INTEGRERING AV IP?

En av de viktigast frågor som jag ställde till mina intervjupersoner var just hur de såg på själva begreppet integrering. Detta är en viktig fråga eftersom den speglar hur man går tillväga när man integrerar. Det är en fördel om man vet vad integrering är och innebär när man ska syssla med det. Eftersom de alla arbetar med barns lärande och attityder anser jag att alla mina respondenter inte pratar om integrering (enligt Diaz definition), utan att det snarare handlar om ackulturering eller socialisering där det sker en inläring av nya sociala och kulturella färdigheter.

Åke Sander, docent vid institutionen för religionsvetenskap, påpekar i sin essä "Fördel mångfald" att det är en absolut förutsättning att både etniskt svenska och invandrare är beredda att lära sig från och anpassa sig till den andre för att en integrering ska kunna ske är (Sander 2001 s. 37). På frågan vad integrering är svarade en av respondenterna i projektet:

"Det bygger ju på ett samspel på lika villkor. Många människor tror att vårt arbete bygger på en assimilering. Att man ska anpassa sej, eller att man ska förändra sej, man ska acklimatisera sig in i...Men det handlar om att man inte behöver ge avkall på sin ur-

sprungskultur för att lära av den nya kulturen. Man behöver inte ge avkall på sin svenska kultur för att lära av en kultur från ett annat land.”

Är det då möjligt att både behålla sitt eget kulturarv intakt och samtidigt lära sig det nya? Det är tveksamt om man ser det ur ett sociologisk perspektiv. Å ena sidan konfronteras individer och grupper med olika (och ibland antagonistiska) världsbilder och å andra sidan är inte kulturer statiska tillstånd, utan det är dynamiska processer som hela tiden utvecklas. Det är med andra ord omöjligt att inte bli påverkad av influenser runt omkring sig.

I intervjun med den andra kvinnan i projektgruppen framkommer en mer nyanserad bild av vad integrering är och hon försöker se integrering både ur etniskt svenska perspektiv och även de perspektiv som människor med utländsk bakgrund har. Detta kan bero på att hon själv är från en annan kultur och kom hit som flykting för 15 år sedan. Hon säger att:

”Så jag tycker att dom som kommer hit ska verkligen satsa på språket. Det är nyckeln till integration. Kan jag språket och sparkar jag på dej och kan säga förlåt, det var inte meningen, det var bara ett misstag, så är det ur världen. Men kan jag inte förklara mej så blir det ett problem... En annan sak är att folk säger att svenskarna är så kalla, dom är inte så gästvänliga, dom vill inte umgås med andra, dom vill bara umgås med svenskar och så. Jag vet inte hur mycket sanning där är i det. Jag har aldrig känt det så. Samtidigt är det så att det är inte bara svenskar som ska ställa upp hela tiden. Det är också vi som ska ställa upp. Det ska vara ömsesidigt för att det ska fungera. Så för att kunna integrera dessa människor, så ge dom språket, informera dom om samhället. Väldigt många missförstånd kommer från att dom inte har kunskapen. Kanske det också finns dom som inte vill förstå. Det finns det i alla samhällen. Dom som inte går efter någon lag. Dom som inte bryr sig om vad som händer. Men dom andra 98% gör verkligen sitt bästa.”

En av lärarna fokuserade mer på gemenskap och delaktighet:

”Integrering är ju att dom känner sig... att dom blir delaktiga, att dom känner sig som en del i det svenska samhället. Och de behöver inte tappa sina rötter vilket många är rädda för att de ska göra, framförallt föräldrarna. Utan dom ska ta till sig det svenska samtidigt som de vet i sitt hjärta att dom är muslim eller vad dom nu är för någonting. Det finns bara en lösning. Och det är att dom träffar svenskar. Och det gör dom inte. Vi kan ju sitta där och prata hur mycket som helst. Vi kan prata integration. Men vi har ju inga svenska elever som står för det svenska. Så vad vet dom vad integrering är. Dom vet ju inte. Dom ser ju bara en sida. Dom ser bara invandrarsidan.”

Citaten ovan visar på tre lite olika och kompletterande sätt att se på integrering. I det första citatet framhävs invandrarnas rättigheter till ett samspel på lika villkor, medan kvinnan i det andra citatet

trycker på vikten av en ömsesidig anpassning och öppenhet. Läraren i det sista citatet tar upp delaktighet och tillgång till ”det svenska” som den viktigaste aspekten.

För att man i samhället ska kunna uppnå ett ”samspel på lika villkor” krävs det inte bara arbete från de invandrade att lära sig om den svenska kulturen. Det måste också finnas en önskan och vilja från majoritetsbefolkningen att detta är något som man vill jobba för. Man kan alltså relatera detta till ett större samhällsperspektiv. I mitt teoriavsnitt har jag tagit upp brist- och berikningstänkandet som två olika sätt att på macronivå förhålla sig till människor med utländsk bakgrund. Denna teori förklaras i huvudsak i relation till arbetsmarknaden, men kan även användas i andra samhällsliga instanser. För att man ska kunna uppnå målet med ett ömsesidigt samarbete på lika villkor är det nödvändigt att anta en position där man ser människor från andra kulturer som en tillgång och som kan tillföra vårt samhälle något värdefullt. Idén om att man på olika företag i längden vinner på att anställa människor med olika kulturella bakgrunder håller starkt på att etableras både i USA och Storbritannien.

6.2 TEORETISKA REFERENSRAMAR I PRAKTIKEN

Projektgruppen har ett klart berikningstänkande som utgångspunkt. De försöker se möjligheterna och inte problemen. Människor från andra kulturer är enligt projektgruppen en tillgång och resurs i vårt samhälle.

”Om vi har en arbetskraft som har en mångkulturell och mångspråklig erfarenhet och en balans i det så är det ju en vinst då. Den ekonomiska vinsten ur ett samhällsperspektiv.

Vi säger att vi absolut inte ska fokusera på problem, utan vi ska se möjligheterna. Vi är olika, men vad finns det för möjligheter i olikheterna? Vilka resurser finns det i olikheterna?”

De påpekar både i det skrivna materialet och under intervjuerna det positiva med ett mångkulturellt samhälle. De använder sig också av utdrag ur Mångfalds- och jämställdhets policy för kommunen i ett av sina diskussionsunderlag. Denna policy påpekar bland annat att: *”Svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränser berikar och ger förutsättningar för människor och deras omgivande miljöer att växa i en framtida utveckling.”* De har alltså en stark vision eller ett idealt samhälle i bakhuvudet där alla är accepterade och samarbetar på lika villkor.

Det finns ett starkt dominerande sätt att i det svenska samhället, både på arbetsmarknaden och inom andra samhällsinstitutioner, se på invandrare i termer av bristtänkande, att det är ”dom” som har problem och ”vi” som ska integrera, anpassa ”dom” (Sander 2001 s. 35). Jag anser därför att det just i detta sammanhanget kan finnas en fara med att ha en ideologi att arbeta efter som inte är helt förankrad i den samhälleliga kontexten om man inte samtidigt möter människorna i samhället på den nivå som de är. Som Bunar påpekar ovan (avsnitt 3.5), kräver berikningstänkandet att det finns ett samhälleligt stöd för invandrarnas existens för att denna teori ska få någon slagkraft. I Sverige har vi också lagar som ska skydda framför allt de utsatta i samhället mot diskriminering, och enligt en del rättssociologiska teorier skulle lagar mot diskriminering förändra negativa attityder och därmed handlingar hos människor i samhället. Vi vet dock att diskriminering förekommer hela tiden och anledningen till att man följer lagen kan bero på andra orsaker såsom rädslan för sanktioner och behöver inte betyda att människors attityder eller värderingar står i överenskommelse med lagstiftningen. (Öberg 1982 s. 12ff) Att stifta lagar som skyddar människor mot rasism och diskriminering är bra, men det räcker inte utan man måste bemöta den kritik som finns med öppna dialoger.

I en demokrati är det således viktigt med dialoger där alla människor får göra sin röst hörd. I Sverige existerar det inte, enligt min mening, i någon större utsträckning en offentlig dialog där människor med negativa attityder till invandrare får göra sig hörda, medan detta ämne diskuteras vilt ”ute i stugorna”. Jag menar därför att det finns en poäng i att inte bara kritisera, fördumma och fördöma de fördomar som vissa etniskt svenska har mot människor från andra kulturer, utan man måste möta dessa människor med förståelse och arbeta med attitydförändringar utifrån deras utgångspunkt.

Projektgruppen försöker åtgärda detta ”gap” i samhället genom att arbeta med just attitydförändringar hos alla barn och ungdomar. En av respondenterna påpekar att:

”Vi jobbar ju inte bara med barn och ungdomar från andra kulturer, utan vi jobbar med alla barn och ungdomar, för att dom ska kunna förbereda sej inför detta när de går ut i gymnasiet och väljer yrke och sen i arbetslivet. Och att alla barn känner sig trygga i den här mångfalden.”

6.3 NEGATIVT REPRODUCERANDE BETEENDEMÖNSTER

Medan projektgruppen tillsammans har utarbetat en stabil värdegrund att stå på, är situationen lite annorlunda för lärarna. Projektgruppen har som huvuduppgift att syssla med frågor som rör integration, medan lärarna har ”fått det på köpet”. Lärarna har inte gått några kurser i hur man ska förhålla

sig till människor från andra kulturer och därmed inte fått någon uttalad teoretisk värdegrund att förhålla sig till.

Att analysera innebär ofta att man måste läsa mellan raderna. Och att man tittar på vad det är som respondenten inte tar upp. I intervjun med en av lärarna har hon inte explicit tagit upp några fördelar med elever som kommer från andra kulturer utan har mer koncentrerat sig på att som måttstock använda sig av den svenska ideala eleven (om den överhuvudtaget finns) i jämförelse med ungdomar från andra kulturer. Det är viktigt för henne att utbilda elever och ge dem koderna och informationen så att de ska kunna komma in på den svenska arbetsmarknaden – som den ser ut i dag- och på så sätt bli delaktiga i det svenska samhället. Det finns en tendens till generalisering utifrån kulturell tillhörighet i hennes perspektiv där hon hävdar att det finns vissa egenskaper som alla barn från andra kulturer har och som är annorlunda än hur svenska barn är.

”Och det är det här med att ljuga. Dom kan stå och ljuga mej rakt upp i ansiktet. Utan att skämmas. Men en svensk elev klarar inte det. Det klarar dom inte. Men det är också sånt som sitter i kulturen. Jag säger inte att det är rätt eller fel, men det är fel i det svenska samhället. För att alla dom här egenskaperna som står för det svenska, det ödmjuka, inte synas, inte höras, man ska inte centralisera sig själv för mycket, för mycket jagform. Och de är ju precis motsatsen. Prata i mun på varandra. Räcka upp handen och vänta på att dom ska få prata, det är svårt...Det är inte fel i deras kultur och prata... för dom gör det. Och då tycker ju dom att vi svenskar är mesiga. Och ifrån deras synsätt, så är vi ju det. Reglerna blir ju väldigt luddiga när dom kommer till Sverige. Vad reglerna är va. Jämfört med hur dom har haft det. Därför är det viktigt. Att vi kanske ska försöka möta det lite granna mer. Att strikta upp reglerna ordentligt. Med hjälp av föräldrarna.”

Detta citat visa på ett förhållningssätt till barn med utländskt ursprung som antyder ett bristtänkande. Min informant visar på att det i den svenska skolan finns klara regler om hur man ska uppföra sig och det är ”hon” som i egenskap av lärare och svensk som ska lära ”dom ” hur man ska uppföra sig. Hon har även i intervjun tagit upp problem som är kopplade kring tid. Här i Sverige är vi väldigt noga med att passa tider. Detta är enligt min informant väldigt viktigt att lära barnen eftersom när de sen kommer ut på en arbetsplats krävs det att man kommer i tid. Man skulle kunna lägga in en värdering i detta sättet att tänka, men faktum kvarstår att en viss anpassning till det svenska samhället måste ske om barnen från andra kulturer ska kunna bli delaktiga i det svenska arbetslivet. Hon försöker så att säga anpassa eleverna till hur situationen ser ut i dagens samhälle där problem-paradigmet eller bristtänkandet är förhärskande.

6.4 DE EGNA PERSONLIGA ERFARENHETERNA SOM REFERENSAMAR

Kvinnorna jag har intervjuat använder ofta sina egna erfarenheter och personliga referensramar i sitt arbete med integrering. En kvinna i projektgruppen använder sin erfarenhet av att förr ha jobbat med barn med funktionshinder i sitt nuvarande arbete med integrering. Hon menar att där finns många likheter och det handlar om att samhället ska acceptera människor som dom är. Hon påpekar att, för en person som till exempel är rullstolsbunden är detta endast ett problem om samhället inte utvecklas till att tillmötesgå denna personens speciella behov. Om man tex. bygger en ramp som komplement till trapporna till biblioteket är rullstolen inget hinder för biblioteksbesök. Hon relaterar detta till integrering och menar att det är samhället som måste ändra sina attityder och beteende. Det ska enligt henne finnas ett samspel på lika villkor. Samhället ska lära sig att acceptera alla oavsett kulturell bakgrund. Denna kvinna menar också att det svårast med hennes arbete är att förhålla sig värdeneutral till andra kulturer.

”Nä, det allra svåraste är faktiskt att arbeta med de här kulturella frågorna på ett totalt objektivt sätt. Att inte lägga in värderingar. För man är så fostrade i värderingar, vad som är rätt och fel i de olika kulturerna ... Te x när man talar om olika religioner och så att absolut inte lägga in några värderingar om vad som är rätt och fel. För i våra kulturer i väst är vi så fostrade i att den kristna kulturen är bättre än andra religiösa kulturer. Så det här med demokrati. Det finns andra former för demokrati, men det kanske inte kallas just demokrati. Men som bygger på den kulturen som är i det landet. Och den passar det klimatet och den kulturen där. Att inte lägga in en värdering där att västvärldens demokrati skulle vara bättre än någon annan demokrati.”

Jag ställer mig kritisk till dessa påstående och ifrågasätter om det är rimligt att förhålla sig objektiv eller neutral till olika kulturers värderingar, oavsett vilka värderingarna är och vilken kultur det gäller? Det finns många situationer i vårt samhälle där vissa grupper aktivt har gått in och ändrat på rådande normer och värderingar som har varit oacceptabla. Exempel på detta i Sverige är arbetarrörelsen eller feministrörelsen.

Den andra kvinnan i projektet har som referensram sina egna erfarenheter som invandrare. Hon har även en magisterexamen i psykologi som hon anser är nyttig i sitt arbete främst då när det gäller konflikthantering. Hennes sätt att förhålla sig till integrering är nyanserat och väl genomtänkt då hon kan se både perspektivet från invandrarnas sida och även har kunskap och förmågan att sätta sig in i de etniskt svenskas sätt att se på människor från andra kulturer. Hon använder även sig själv som positiv förebild och hon anser att det räcker att hon visar sig och berättar om sitt liv så ser stu-

denterna att det finns invandrare som har skapat sig ett bra liv och har ett tillfredsställande arbete. Hon är en kvinna som har ”lyckats” i Sverige och är väl integrerad.²

En av lärarna utgår från sig själv som svensk, akademiker och med medelklassbakgrund. Hon står för det svenska i barnens värld. Problemet är i hennes situation att det är lätt att anta ett etnocentriskt synsätt där man utgår från sig själv och skyller alla problem på etnisk tillhörighet.

Specialläraren använder också sig själv när det gäller att förmedla den svenska kulturen och samhällsnormerna, men hennes huvudsakliga uppgift är att lära ut det svenska språket och hon har således konkreta språkliga modeller och arbetsunderlag att arbeta efter.

6.5 MÅLSÄTTNINGAR

Lärarna har också ett annorlunda förhållande till sina elever än projektgruppen. I projektgruppen kommer man till en klass eller en förskola och är där under en kortare tid, medan lärarna oftast arbetar tillsammans med eleverna under flera år. Att arbeta med eleverna under en längre tid ger lärarna fler möjligheter att lära känna och påverka eleverna på ett mer personligt plan. En av mina respondenter säger att:

”Det som är min målsättning, det är att jag vill producera, förädla råvaran elev, för dom är faktiskt en råvara. Ja det är hemskt att säga, till att bli elever med framtidstro. Hopp om framtiden. Känna nyfikenhet inför framtiden. Känna viss respekt för sig själva. För känner dom respekt för sig själva, så har dom också respekt för omvärlden. Trygga. Kunniga elever. Just med framtidstro...att dom ska bli kritiska, ifrågasättande. Se saker ur olika perspektiv.”

Hennes syn på problem och svårigheter när det gäller ungdomar från andra kulturer är att försöka se situationen som den är här och nu och arbeta utifrån den för att barnen ska få en bra skolgång och ett starkt självförtroende. Hon erkänner att där är stora problem med att vara invandrare och att de måste jobba hårdare för att kunna slå sig fram. Antingen, påpekar läraren, kan man inta positionen att invandrare är offer och att det är synd om dem, eller så kan man acceptera faktum som det ser ut i samhället och jobba utifrån dessa förutsättningar. Hennes inställning är också att man kan inte vänta på att samhället ska ändra attityd, utan att man måste istället förbereda ungdomarna på att det är tufft och att de måste arbeta hårdare för att nå samma mål som etniskt svenska elever.

² Detta påstående baseras på det arbete som jag gjorde på metodkursen (344 2:1) där jag skrivit ett livshistoriskt paper om hennes liv som flykting i Sverige och där jag analyserat hennes egen integrering utifrån de personliga intervjuer jag gjorde tillsammans med henne under hösten.

Projektgruppen har som övergripande målsättning att arbeta för att alla människor ska respektera varandra oavsett kulturell bakgrund. De har en vision, en ideal framtidssyn som går ut på att *”det inom barnomsorg, fritids och grundskolor i kommunen ska finnas respekt, förståelse, tolerans, gemenskap, kulturkompetens och trygghet för barn, ungdomar och personal oavsett kulturell bakgrund”*. Man kan dock utläsa både implicit men även explicit i deras skrivna material att där finns en beskyddande attityd som är till fördel för barn och ungdomar från andra kulturer och där de etniskt svenska barnen står i sämre dager. Ett exempel på detta framgår i en beskrivning av deras arbete med två ungdomsgäng där det ena gänget är sammansatt av ungdomar från andra kulturer medan det andra gänget är etniskt svenskt. Bägge gängen försvarar lika aggressivt sitt territorium och rätt att finnas till, men enligt projektgruppen försvarar det etniskt svenska gänget sin existens med en nynazistisk ideologi. Man nämner ingenting om att det skulle finnas rasistiska tendenser hos den multietniska gruppen. Att så inte skulle vara fallet förefaller naivt i mina ögon. Speciellt om man ser till skolsituationen på Adolfsbergsskolan där jag i mina intervjuer fått uppfattningen av att *”omvänd rasism”* existerar i högsta grad. Man försökte också lösa denna konflikten genom att försöka förmå den multietniska gruppen att *”föregå med gott exempel”*, vilket implicerar att de skulle vara bättre än de etniskt svenska, medan man bearbetade den svenska gruppen med mera kunskaper om andra kulturer. Det finns inga uppgifter som jag har fått huruvida konflikthanteringen har gett något resultat.

7 HINDER FÖR INTEGRERING

I mina intervjuer har det också framkommit att det finns krafter som mer eller mindre motarbetar barnens integrering. Dessa är också viktiga aspekter som mina respondenter måste ha i bakhuvudet när de arbetar med integration.

En av dessa krafter är föräldrarnas rädsla för att *”förlora”* sina barn till det svenska samhället. Föräldrarna känner sig ofta mindre delaktiga i det svenska samhället och det är just därför, enligt mina respondenter, som integrering och kunskap om de svenska normerna och värderingarna är så viktiga även för föräldrarna. Eftersom de då känner sig tryggare med att lämna sina barn till svenska institutioner och de normer och värderingar som råder där.

Ett problem som flera av mina respondenter tar upp är det otillräckliga engagemanget som föräldrar till barn från andra kulturer har till skolans värld. Det finns flera orsaker till detta enligt mina inter-

vjupersoner. En anledning är att i deras hemländer ofta inte finns samma nära arbete mellan skolan och föräldrar som är brukligt i Sverige. I många andra länder är skolan en mer sluten institution. Ett annat problem är att eleverna i skolan förbjuder sina föräldrar att komma till föräldramöte. De tycker att det är pinsamt när föräldrarna är där. Det är även en klassfråga där man kan se en tendens till att barn med föräldrar som har en medelklass- eller akademisk bakgrund är mer engagerade i barnens skolgång än till exempel föräldrar med en arbetarbakgrund.

Alla mina respondenter, både i projektgruppen och lärarna arbetar aktivt för att föräldrarna ska engagera sig mer i barnens skolgång. Lärarna har täta kontakter med föräldrar. Både genom telefonsamtal och personliga, fysiska kontakter. I projektgruppen handlar det mer om att gå in som en resurs i olika skolor och förskolor där det enligt personalen (eller föräldrarna) inte finns en tillfredsställande kontakt och då personalen behöver hjälp med att ”bygga broar” och lösa konflikter då det uppkommit missförstånd mellan parterna.

Andra skolors ovilja att ”släppa in” ungdomar från andra kulturer är också ett hinder i integreringen. En av lärarna påpekar hur viktigt det är att eleverna efter förberedelseklassen, får börja på en skola i närheten av deras hem. Detta är en viktig del av integreringen enligt henne. Ibland kan det dock uppstå problem. Det kan hända i enstaka fall att eleven inte trivs på den nya skolan, men det kan också finnas också motsättningar från den nya skolan, främst om det är en skola med få invandrare, att låta barnen börja där.

”Jag uppfattar lärarna här är vana vid invandrarelever. Dom är mer vana vid att ta emot invandrarelever. På andra skolor kan det vara svårare. Dom tycker det är jobbigt. Jag har fått många kommentarer att dom kan ju gå på er skola för ni är ju vana. Man jag tycker inte att det ska vara så för dom ska integreras där dom bor. Där ska dom vara. Svårast är ju på xxx-skolan Det är på norr. Där är inga invandrare alls. Där är en, där är inte många. Där hade jag problem länge då innan jag fick in en av mina elever.”

Man skulle också kunna anta perspektivet att eftersom Adolfsbergsskolan är en så kallad multikulturell skola sker det en stigmatisering och det antas från andra skolors håll att elever som kommer därifrån är sämre än andra elever med svensk bakgrund.

En annan respondent tog upp det här med segregering som hinder i integrering. Hon menar att eftersom det är så få svenskar som går på Adolfsbergsskolan försvårar det integreringen av barn från andra kulturer. Barnen har inga svenska vänner och rör sig inte över de etniska gränserna. Detta menar hon är en konsekvens av den alltmer polariserade samhällsstrukturen som har skapats i

kommunen och där människor från andra kulturer är koncentrerade till vissa områden och då speciellt på söder.

7.1 NEGATIV SOCIAL KATEGORISERING

Det finns också, enligt en av lärarna, en attityd i skolan av att allt som är svenskt är negativt. Det finns ett gruppträck att man inte ska umgås med några svenskar. Detta sägs rätt ut och som exempel nämns ett par elever som retas för att de är medlemmar i idrottsklubbar med övervägande etniskt svenska ungdomar. Just att ungdomarna med utländsk bakgrund inte har så stor möjlighet att umgås med etniskt svenskar ser hon som ett problem.

Den strukturella uppdelningen mellan invandrare och etniskt svenska som existerar i samhället återspeglas således också i skolans värld. I mitt insamlade material har jag även kunnat utläsa en gruppering och kategoriseringen baserad på etnicitet mellan framför allt läraren och de ungdomar som kommer från andra kulturer. Många av eleverna är som jag nämnt ovan, väldigt negativa till det svenska samhället och svenskar över huvud taget, och läraren känner sig ofta påhoppad och känner sig tvungen att inta en försvarsställning.

”Dom attackerar mej. Men skyll inte på mej! När dom börjar med NI, då vet jag att det kommer komma någonting. Att det bara är dom som har rätt att kritisera. Och så tycker dom att vi är mesiga. Så jag tänkte, ja det är vi. Men nu är det dags att vi också börjar att säga till. Och dom tycker att det är helt ok det märker jag på dom. För då blir det att man lyfter upp det. Och så pratade vi då om det svenska ...

Och jag är hela tiden i försvarsställning. Som svensk är du i försvarsställning Dom lägger inte fram det på något positivt sätt. - Va fan jävla skatt och betala i Sverige, man ska jobba svart. För dom har ju inte den känslan för Sverige för dom vet ju inte vad Sverige är. Då kan man ju klart utnyttja systemet ju. Då sa jag, finns det ingenting bra i det här landet? Då säger xxx så här, jo det finns det. Då tänkte jag wow. Vadå? Man kan ligga på soffan och ändå få pengar. Han öste på om att det bara var rasister här och bla bla och det var kallt och djävligt och det regnade alltid. Och här finns ingen känsla och svenskar är mesiga och bla bla. Då sa jag att det måste vara fruktansvärt att bo i ett sånt land som är så hemskt. För jag är så fruktansvärt trött på den här attacken mot det svenska hela tiden. Att jag hela tiden ska få skäll och stå här som en representant för det dåliga svenska.”

I citatet ovan kan man således urskilja en stark gruppering baserat på etnicitet, men även ett etnocentriskt synsätt där både elever och läraren värderar varandra utifrån sin egen kultur. Detta förhållande förstärker bristtänkandet som verklighetsperspektiv hos min respondent och skapar en stigmatisering och polarisering som försvårar integreringsprocessen på så sätt att bägge sidor får en negativ bild av den andre gruppen. Man koncentrerar sig så att säga på olikheterna och negligerar eller förringar likheterna. Man får dock inte glömma att eleverna är tonåringar (med allt vad det

innebär i form av pubertet och identitetsskapande) och därför kan man tänka sig att deras kritik mot det svenska samhället och dess värderingar är en tonårsrevolt eller ett utslag av uppgivenhet inför deras situation av att ha lägre status i samhället på grund av deras etnicitet.

En kvinna i projektgruppen påpekar också att detta sättet att tänka i "vi" och "dom" termer försvårar integrering. Problem relaterade till gruppering är också vanlig mellan ungdomar. Som exempel tar hon upp att alla ungdomar från andra kulturer, oavsett vilken annan kultur, stöttar varandra mot de etniskt svenska ungdomarna. Hon menar också att det är där de flesta konflikterna uppstår när det gäller motsättningar mellan olika ungdomsgrupper både i skolan och på fritiden.

8 SAMMANFATTNING OCH SLUTORD

De personerna som jag har intervjuat och som arbetar med integrering har olika utgångspunkter, målsättningar och även till viss del skilda teoretiska grundvärderingar som de arbetar utifrån. Projektgruppen har en utgångspunkt där de endast sysslar med integreringsfrågor och går in på kortare uppdrag i olika skolor och förskolor. De har även en stark teoretisk grund baserat på berikningstänkandet att stå på och som genomsyrar allt deras arbete. De arbetar, enligt min tolkning, för att på längre sikt förändra attityder och vara med och skapa ett samhällsklimat där man accepterar alla kulturer och har en positiv inställning till ett mångkulturellt samhälle.

Lärarna å andra sidan har integrering som ett "delprojekt" i deras skolarbete. De arbetar alltså under andra förutsättningar och har till viss del även andra målsättningar. De lärarna som jag har intervjuat har dagens samhällsklimat som utgångspunkt. De koncentrerar sig på vilken kunskap eleverna måste ha och vilka egenskaper som är viktiga för att klara sig i framtiden och framför allt i arbetslivet och samhället i stort så som det ser ut i dag. Det är detta som framför allt en av lärarna utgår ifrån och som är hennes huvudsakliga mål både när det gäller integrering och all annan kunskap som hon förmedlar.

I min analys har jag påpekat hur viktigt det är på vilket sätt som mina respondenter definierar integrering, eftersom det speglar själva integreringsprocessen och är även kopplat till de teoretiska grundvärderingarna som jag tagit upp. Jag har kunnat urskilja en klar koppling mellan projektgruppens definition av integrering och deras teoretiska ståndpunkt. De framhäver invandrarnas rättighet till ett samspel på lika villkor och fördelar med ett mångkulturellt samhälle. De ser det som sin upp-

gift att jobba med alla barn och ungdomar oavsett kulturell tillhörighet för att dessa barn ska, som en av respondenterna uttrycker det, ” känna sig trygga i den här mångfalden”. Det är även möjligt att i mitt empiriska material från projektgruppen utläsa ett starkt drag av att stå på de svagas sida och hävda minoritetsgruppernas rätt att existera på samma villkor som majoritetsbefolkningen. Jag har dock också kunnat urskilja en tendens till selektiv bedömning då de i vissa fall blundar för faktum att rasism och fientlighet inte är något som endast existerar hos de etniskt svenska ungdomarna utan är något som kan finnas hos människor oavsett kulturell tillhörighet.

Lärarnas uppfattning om vad integrering är, baseras till stor del på att eleverna ska vara i samhället för att integreras. En av lärarna påpekar att integrering för henne är lika med att ungdomarna efter avslutad förberedelseklass så fort som möjligt ska ut i den svenska skolan. För att kunna anpassa sig och lära sig hur det svenska samhället fungerar, påpekar hon, krävs det att eleverna deltar i samhället. Det är också viktigt att förbereda ungdomarna på det tuffa klimat som råder, och speciellt då för ungdomar med utländsk bakgrund, i samhället och på arbetsmarknaden. Svagheten i det här resonemanget är att det är lätt att anta ett etnocentriskt synsätt och glömma bort de speciella kunskaper och egenskaper som ungdomarna som kommer från en annan kultur har och som kan tillföra samhället något positivt. Självklart måste det ske en anpassning, men inte till vilket pris som helst.

Jag har också kommit fram till den slutsatsen att alla mina respondenters egna personliga erfarenheter, uppväxtförhållande och samhällsklass speglar deras sätt att se på och arbeta med integrering (med reservation för specialläraren då jag på grund av den korta intervjun inte fått någon närmre och personlig kontakt med henne).

Ett annat tema som jag tagit upp i min analys och som ofta hindrar kommunikationen, samspel och dialoger över de etniska gränserna är den negativa sociala kategorisering utifrån begreppsparen ”vi” och ”dom” som ofta råder i samhället i stort och som och som även påverkar lärarnas förhållande till eleverna.

Det finns också yttre krafter som av olika anledningar försvårar barnens integrering. Den polariserade samhällsstrukturen i staden är en anledning som nämns. Det finns också vissa problem med att få andra skolor där det går övervägande etniskt svenska elever att ta emot invandrabarn. Föräldrars

bristande engagemang och även en rädsla att barnen ska förlora sin ursprungskultur är också förhållanden som försvårar integration.

I denna uppgift har jag försökt att visa på hur man kan arbeta för att barn och ungdomar lättare ska kunna leva i ett mångkulturellt samhälle. Alla mina respondenter har det gemensamt att de verkligen brinner för sitt arbete och kämpar för att öka förutsättningarna för en positiv framtid hos barnen. Denna undersökning har även varit väldigt givande för mig personligen eftersom jag fått en större förståelse och insikt i hur det är att arbeta med barn från andra kulturer.

9 KÄLLFÖRTECKNING

- Zygmunt Bauman (1990) "Att tänka sociologiskt" Bokförlaget Korpen. Göteborg
- Joel M. Charon (2001) "Symbolic interactionism, an introduction, an interpretation, an integration" Prentice – Hall inc. New Jersey
- Billy Ehn & Orvar Lövgren (1982) "Kulturanalys, ett etnologiskt perspektiv" Gleerups förlag. Malmö
- Reza Eyrumlu (1999) "Iranier möter Sverige" Carlsson bokförlag. Stockholm
- Anthony Giddens (1998) "Sociologi" Studentlitteratur. Lund
- Holme & solvang (1997) "Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder" Studentlitteratur. Lund
- Amelie Hybbinette (1996) "Begreppen integration och assimilering i relation till invandrarfrågor" C-uppsats. Sociologiska institutionen på Lunds universitet.
- Wuokko Knocke och Fredrik Hertzberg (2000) "Mångfaldens barn söker sin plats. En studie om arbetsmarknadschanser för ungdomar med invandrarbakgrund." Svartvitts förlag. Stockholm
- Steinar Kvale (1997) "Den kvalitativa forskningsintervjun" Studentlitteratur. Lund
- SOU (1996:55) "Sverige framtiden och mångfalden" Fritzes Offentliga Publikationer. Stockholm
- SOU (1996:55) bilaga. Jose Alberto Dias "Invandrarnas integration – några teoretiska och metodologiska utgångspunkter" Fritzes Offentliga Publikationer. Stockholm
- Jan Trost (1998) "Att skriva uppsats med akribi" Studentlitteratur. Lund
- Aleksandra Ålund (1997) "Multikultungiendom. kön, etnicitet, identitet" Studentlitteratur. Lund
- Kjell Öberg m fl (1982) "Att leva med mångfalden" En antologi från diskrimineringsutredningen Liber förlag. Stockholm

Tidskrifter

- Nihad Bunar (1999) "Skolan mitt i förorten; skolan, segregationen och integrationen" Partnerskap för multietnisk integration P fMI. Umeå universitet
- Nihad Bunar och Magnus Dahlstedt (2000) "Segregationen, 'community action' och skolan som arena" Partnerskap för multietnisk integration P fMI. Umeå universitet
- Nihad Bunar (2000) Exkurs: "kulturellt medborgarskap och multikulturell skola" Partnerskap för multietnisk integration P fMI. Umeå universitet
- Åke Sander "Fördel mångfald" i Invandrare och Minoriteter (I & M) Årgång 28 Nr 4 augusti 20001
- Henri Tajfel (1982) "The social psychology of minorities" Minority rights group Report no. 38